

Darja Mihelič

Revizija kronologije cerkvenih dostojanstvenikov na Primorskem

Od kod podatki?

Prispevek dopolnjuje oz. osvetljuje sezname in časovne razpone stolovanja nekaterih cerkvenih dostojanstvenikov v tržaški in koprski škofiji. Doslej prezrte podatke za to vprašanje – kot vselej v podobnih primerih – nudijo izvirni zapisi. V našem primeru datirajo iz začetka 13. stoletja, hrani pa jih piranska podružnica Pokrajinskega arhiva Koper. Že pred časom so bili tudi v celoti objavljeni.¹

V začetku 13. stoletja je prišlo med koprsko škofijo, ki je imela cerkveno pristojnost nad Koprom, Izolo in Piranom ter nad župnijami v Marezigah, Šmarju, Koštaboni, Krkavčah, Kaštelu, Krogu, Kortah, Pomjanu, Truškah, Sočergi in Kubedu,² na eni ter piranskimi prebivalci in njihovo duhovščino na drugi strani do nasprotij, ki jih je sprožilo prizadevanje za pridobitev oz. ohranitev dajatve od bogatega pridelka kakovostnega oljčnega olja, ki so ga pridelali na Piranskem.³ Olje je bilo v srednjem veku vsestransko uporabno; ni služilo le prehrani, ampak tudi za razsvetljavo, cerkvene obrede in bilo zato donosno trgovsko blago. Oljčna drevesa so na Piranskem med ostalim sadnim drevjem uživala poseben ugled; več predpisov je zagotavljalo skrb zanje in njihovo koriščenje.⁴

Prizadevanja za pridobitev dajatve od istrskega olja s strani nadrejene cerkvene instance niso bila nova. Že pol stoletja prej je izročanje dela oljnega pridelka od prebivalcev severozahodne Istre, za katero je bila tedaj pristojna, zahtevala tržaška škofija. Zahteve so pri Istranih našle na gluha ušesa, zato je tržaški škof Bernard⁵ nad njimi razglasil interdikt, prepoved opravljanja božje službe. Za pomoč pri uresničitvi svojih zahtev naj bi prosil celó nemškega

¹ Pri prispevku se opiram na objave dokumentov v C. de Franceschi, *Chartularium Piranense*, Raccolta dei documenti medievali di Pirano, I. (1062–1300), Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria 36, Parenzo 1924 (v nadaljevanju CP I). Objava ima več pomanjkljivosti, ki pa so za vprašanja, ki nas zanimajo, zanemarljive.

² Taka geografska pristojnost koprške škofije je izkazana za drugo polovico 16. stoletja, verjetno pa je bilo škofijsko območje enako tudi že prej. Prim. A. Lavrič, Vizitacijsko poročilo Agostina Valiera o koprski škofiji iz leta 1579, *Istriae visitatio apostolica 1579, Visitatio Iustinopolitana Augustini Valierii*, ZRC SAZU, Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta, Ljubljana 1986, 3.

³ O tem: L. Morteani, Sulla lite per la decima dell' olio tra i vescovi di Capodistria ed il clero e popolo piranese, *Archeografo Triestino* n. s. 21, Trieste 1896–1897, 249–265 (v nadaljevanju Morteani, Sulla lite); D. Mihelič, Piransko olje in koprška škofija, (začetek 13. stoletja), *Acta Histriae* 9, št. 2, Koper 2001, 311–320.

⁴ Prim. D. Mihelič, Agrarno gospodarstvo Pirana od 1280 do 1340, *Zgodovinski časopis* 38, št. 3, Ljubljana 1984, 201–203, 214; D. Darovec, Davki nam pijejo kri, *Gospodarstvo severozahodne Istre v novem veku v luči beneške davčne politike*, Knjižnica Annales Majora, Univerza na Primorskem, Znanstveno–raziskovalno središče, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Koper 2004, 285–318.

⁵ Škofoval je v razdobju 1149–1186, prim. P. B. Gams (izd.), *Series Episcoporum Ecclesiae Catholicae*, Ratisbonae 1873 (v nadaljevanju Gams), 319 (*Bernardus, Venerandus, Guarnardus*); A. Cappelli, *Cronologia, Cronografia e Calendario Perpetuo*, Manuali Hoepli, Milano 1930 (v nadaljevanju Cappelli), 359 (*Bernardo*); *Zgodovina Cerkev na Slovenskem*, Mohorjeva družba, Celje 1991 (v nadaljevanju: *Cerkev na Slovenskem*), 426 (*Wernardo*).

vladarja Konrada III.,⁶ ki se je na povratku s križarske vojne ustavil v Ogleju.⁷ Vladar naj bi tam sporno dajatev prisodil škofu. Pirančani in Koprčani naj bi se v nasprotovanju škofovim zahtevam povezali s prebivalci Umaga, Izole in Milj. Prišlo naj bi do nekaj let trajajoče vojne, v kateri naj bi bilo več ljudi ubitih. Kasneje naj bi zahtevala dajatev od piranskega olja tudi koprška škofa Ulrik⁸ in Aldiger(ij).⁹ Za časa škofa Ulrika naj bi zaradi neizročanja dajatev od olja prišlo do kazenskega pohoda proti Piranu. Škof naj bi šel v Piran z ladjo, del njegovih pribočnikov pa po kopnem; Pirančanom naj bi za kazen opustošili polja z žitom in drugimi posevki in jim odpeljali živino.

V začetku 13. stoletja si je koprška škofija, kjer je tedaj stoloval škof Alderik,¹⁰ vnovič skušala zagotoviti pravico do cerkvene desetine od piranskega oljčnega olja. Manj presemetljivo je, da se s tem se ni strinjalo piransko (laično) prebivalstvo, bolj pa, da mu je ob strani stala tudi piranska duhovščina. Ta se torej ni odločila za stanovsko zvestobo, ampak ji je bila bolj pri srcu materialna dobrobit Pirana in njegovih (laičnih) prebivalcev. Tudi koprski škof je duhovni blagor piranskih vernikov zapostavil za materialnimi koristmi škofije. Med njim in Pirančani je ob tej priložnosti prišlo do pravde pred cerkvenimi razsodniki. Ti so pritegovali zdaj tej, zdaj drugi strani. Končna razsodba je bila srednja pot: oljna desetina je ostala Pirančanom, ki pa so morali škofu odstopiti del desetini za reveže in za gradnjo cerkva in mu plačati denarno odškodnino.

Zapisi o pravdi posredujejo vrsto zanimivih podatkov. Iz njih je razviden postopek sprejemanja cerkvenih odločitev. Razsodnike je imenoval papež. Čeprav jim je večkrat dal pooblastila, da v zadevi brezprizivno odločajo, je v pravdi prihajalo do prizivov nanj. Kadar je prišlo zoper njega do pritožbe na papeža, škof ni smel izrekat cerkvenih sankcij (kot npr. izobčenje, prepoved božje službe) nad tistimi, ki so se pritožili. V primerih prizivov je (v našem primeru) dal papež zadevo v ponovno »brezprizivno«¹¹ presojo novim razsodnikom, ki pa niso razčiščevali vprašanj, ki so bila obravnavana že v predhodnem postopku. V pravdi za piransko oljno desetino se je razsojalo na petih (!) ravneh: slednja, ki je prinesla dokončno odločitev, je postopek obnovila. Razsojevalci so zasliševali priče po vnaprej pripravljenih vprašalnikih. Interese strank v pravdi so zagovarjali njihovi zastopniki. Izkazati so se morali

⁶ Vladal je v razdobju 1137–1152, prim. F. Hausmann (izd.), *Die Urkunden Konrads III. und seines Sohnes Heinrich*, Monumenta Germaniae historica, Die Urkunden der deutschen Könige und Kaiser IX (v nadaljevanju MGH, D. K. III), Wien–Köln–Graz 1969, XIX; Lexikon des Mittelalters V, Hiera–Mittel bis Lukanien, München–Zürich 1991, stolpca 1339–1340, zanj napačno navaja, da je umrl leto prej, 15. februarja 1151.

⁷ Konrad III. se je z 2. križarske vojne vračal po jadranskem morju, se 1149 izkrcal v Pulju in nadaljeval pot po kopnem v Oglej in Nemčijo, prim. B. Benussi, *Nel medio evo*, Pagine di storia istriana, Parenzo 1897, 656–657; F. Kos, *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku* (v nadaljevanju *Gradivo*) 4, (1101–1200), Ljubljana 1915, št. 255, 256, 258; MGH, D. K. III, št. 198: škof Bernard je omenjen med pričami 8. maja 1149 v Huminu, ko je Konrad III. obnovil fevdno podelitev samostanu Moggio; Konrad III. je bil na poti domov in je bil v Ogleju pred tem, v prvih dneh maja.

⁸ Gams, 319–320, 782–783; Cappelli, 359–360; Cerkev na Slovenskem, 425–426: med tržaškimi in koprskimi škofi tega škofa ne omenjajo. V drugi polovici 12. stoletja je patriarh istega imena stoloval v v Ogleju, prim. Gams, 774 (*Voldaric II., Ulricus* 24. september 1161–1. april 1181); Cappelli, 351 (*Ulrico II., alemanno*, 24. september 1161–1. april 1181); Cerkev na Slovenskem, 427 (*Voldorico di Treffen*, 1161–1182). Nekoliko prej je imel škofa Ulrika tudi Treviso, prim. Gams, 803 (*Oldericus, Uldaricus*, 1157–1170?); P. F. Kehr (izd.), *Regesta pontificum Romanorum, Italia pontificia VII, Venetiae et Histria I, Provincia Aquileiensis*, Berolini 1923 (v nadaljevanju Kehr, *Regesta*), 103, št. 10, navaja po F. Ughellus, *Italia sacra sive de Episcopis Italiae et insularum adjacentium rebusque ab iis praeclare gestis (etc.)* 2V, Venetiis 1720, stolpec 525, da je ta škof umrl 1179.

⁹ Gams, 783, ga umešča v razdobje 1186–1213 (*Adalgerius, Aldigerius*); Cerkev na Slovenskem, 425, ga postavlja v čas 1186–1216 (*Aldiger*); tu predstavljeni zapisi kažejo, da je stoloval 1186–1193/1194.

¹⁰ Gams, 782–783; Cerkev na Slovenskem, 425–426: tega škofa ne omenjata, ampak ga identificirata z njegovim predhodnikom Adalgerijem oz. Aldiger(ij)em; tu predstavljeni zapisi kažejo, da je Alderik nastopil škofovstvo 1193/1194.

s pooblastili, ki so jih napisali notarji, postavljeni od oseb z ustrezno pristojnostjo. Stranke so nekajkrat poslovale s pomočjo in prek odvetnikov. Na razpolago so imele svetovalce. Pirančane sta v pravdi zastopala predstavnik duhovščine in predstavnik laikov. Zapisi omenjajo številne znane in manj znane osebe in dogodke. Dopolnjujejo tudi naše védenje in razumevanje zaporedja in kronologije stolovanja nekaterih cerkvenih dostojanstvenikov tržaške in koprške škofije.

Prvi znani zapisi o sporu

Prvo vest, ki omenja zahteve koprškega škofa po piranski oljni desetini, zasledimo v listini, ki je bila **10. marca 1201** zapisana v beneškem Rialtu (CP I, št. 11). Pirančana Just in Janez Almerika sta v prisotnosti koprškega škofa A(lderika) – označen je le z začetnico imena – prisegla, da so ju piranski mestni poglavar, gastald Alberik in Pirančani imenovali za pooblaščenca sla v dogovarjanju glede desetine piranskega olja, ki jo je od njih zahteval koprski škof. Ta ju je sprejel kot piranska poslanca. Dan kasneje, **11. marca**, sta pred njim in pričami v svojem in v imenu piranskega gastalda in Pirančanov vložila priziv na papeža Inocenca III.¹¹ zaradi škofovih zahtev po desetini piranskega oljnega pridelka. Zatrčila sta, da te dajatve Pirančani doslej niso nikdar plačevali, zaradi česar naj bi bila škofova zahteva neupravičena (CP I, št. 12).

Papež je pritožbi verjel. Pisal je koprskemu škofu, da so mu piranski župnik, duhovščina in farani sporočili, da si skuša protipravno prisvojiti desetine, ki jih piranski farani izročajo svoji cerkvi: tako delež desetnin za reveže kot tistega za izgradnjo cerkve, pa desetine olja in nekaterih drugih stvari, ki so jih piranski župnik, duhovščina in farani štirideset in več let posedovali v miru. Škofu je zapovedal, naj Pirančanov ne nadleguje z neupravičenimi zahtevami in mu sporočil, da je spor zaupal v razsojo gradeškemu patriarhu (CP I, št. 13):¹² *Alioquin noveris nos venerabili fratri nostro patriarche Gradensi mandasse ut partibus convocatis causam inter vos audiat, et eam appellatione remota debito fine decideret*. Patriarh, določen za razsojevalca, pa je kmalu zatem umrl. Zato je papež **15. septembra**¹³ pisal torčelskemu škofu Lenartu¹⁴ in gradeškemu proštu Štefanu Natalisu.¹⁵ Naročil jima je, naj skličeta in zaslišita obe strani ter ugotovita resnico in pravico (CP I, št. 15).

Spor med Pirančani in škofom med tem ni miroval. Ker so mu Pirančani odrekli plačilo oljne desetine, je škof 4. novembra prepovedal opravljanje verskih obredov v Piranu. Piranska predstavnika sta **8. novembra** naslovila nanj prošnjo, naj prepoved umakne, vendar jima ni ugodil. Posledica je bil njun vnovični priziv na papeža zaradi neprijetnosti v zvezi s prepovedjo opravljanja božje službe in prizadetim trpljenjem (CP I, št. 16).

¹¹ Izvoljen 8. januarja, posvečen 22. februarja 1198, umrl 16. julija 1216, prim. Cappelli, 260–261.

¹² Šlo je za patriarha Janeza Signolo; Gams, 791, ga umešča v razdobje 20. maj 1190–maj 1201 (*Joannes Signole*); Cerkev na Slovenskem, 428, v razdobje 1190–1201 (*Giovanni IV.*); Franc Kos pa v razdobje 1188–1200 (gradeški patriarh Ivan IV.), prim. Gradivo 4, (1101–1200), Ljubljana 1915, 542. Zapis CP I, št. 44, ki je nastal 1203 in vsebuje utemeljitve Pirančanov za njihov prav, omenja nastop tega patriarha pred slabimi osemnajstimi leti, torej po 1185: *Item si qua facta fuit commissio, facta fuit Iohanni Signolo patriarche Gradensi, et minus est XVIII annorum, quod fuit factus patriarcha ...*

¹³ Iz CP I, št. 12, 13 in 15 je razvidno, da je Janez Signolo umrl po 11. marcu in pred 15. septembrom 1201, kar se ujema z Gams, 791, prim. op. 12.

¹⁴ Gams, 771–772, tega škofa ne omenja; po njegovih podatkih je od 1200 v Torcellu stoloval *Joannes Moro*, ki mu je februarja 1212 sledil *Bonus Balbi*.

¹⁵ Ta je čez poldrugo desetletje prevzel škofovsko stolico v Torcellu, prim. Gams, 772 (*Stephanus Natali*, 20. marec 1216–1246).

Razsojanje torčelskega škofa in gradeškega prošta

Pravdni postopek o dveh delih piranskih desetih – za reveže in za izgradnjo cerkva – in za desetine od piranskega olja in drugih stvari z zaslišanja pred torčelskim škofom in gradeškim proštom, je stekel **12. novembra 1201** (CP I, št. 20). Piranski župljan Just se je kot predstavnik piranskega župnika, duhovščine in faranov pritožil, da jih koprski škof nadleguje z zahtevno po omenjenih delih desetih ter po desetini od olja in drugih stvari. Razsodnika je prosil, naj škofa odvrmeta od tega neupravičenega ravnanja. Koprski škof pa je zatrdil, da se je pripravljen sporazumeti o tej zadevi s pristojno osebo ali osebami. Piranskemu zastopniku je odrekal pristojnost, češ da njegovega pooblastila ni izdelal notar, ki bi ga umestila oseba s polnomočjem za postavljanje notarjev. Just je zatrjeval, da imajo notarja, ki je listino napisal, v Piranu za pravega notarja, njegovi zapisi pa uživajo javno veljavo; zagotovil je, da ga je za notarja postavila oseba, ki ima ustrezno polnomočje. Škof je – nekoliko razburjen (*motus aliquantulum*) – vložil priziv na papeža. Obe strani sta dobili 29 dni časa, do ponedeljka po sv. Nikolaju, 10. decembra: škof za premislek in pripravo dokazov za svoj prav, Just pa, da bi pripeljal tudi koga od duhovnikov, ki bi v tej zadevi zastopal piransko duhovščino, medtem ko bi Just sam ali kdo drug zagovarjal v pravdi farane.

Razsojevalni postopek ni stekel gladko. Gradeški prošt Štefan je namreč zbolel za mrzlico in je zato **10. decembra** v škofovski palači pri Torcellu prepustil razsojanje med koprskim škofom Aldrigetom in Pirančani o oljni desetini torčelskemu škofu (CP I, št. 18): *Stephanus Gradensis primicerius comisit domino Leonardo Dei gratia episcopo Torcellano vices suas super cause cognitione que vertebatur inter dominum Aldrigetum Iustinopolitanum episcopum ex una parte et clericos et laicos Piranenses ex altera super decima olei, ...* Na zaslišanju tega dne sta piranski diakon Artvik in Just de Bona pred sodiščem izjavila, da sta predstavnik piranskega župnika, duhovščine in faranov. Artvik naj bi zastopal župnika in duhovščino, Just pa župljane. To sta dokazala z javnima listinama. Koprski škof se ni pojavil na sodišču, ampak je poslal tja prezbitra Petra, da bi ga opravičil zaradi bolezni. Peter in piranska zastopnika so potrdili datum nadaljevanja obravnave čez šest dni (CP I, št. 20).

Dva dni kasneje je bil gradeški prošt Štefan Natalis že zdrav: **12. decembra** je v Rialtu s papeškim pooblastilom v imenu torčelskega škofa in v svojem naročil koprskemu škofu, naj v petek 14. decembra pred deveto uro pride v Torcello, da bo odgovarjal v zadevi, ki jo ima s Pirančani (CP I, št. 19).

Na trgu pri kanalu pri Torcellu je **14. decembra** diakon Tomaž, poslanec torčelskega škofa Lenarta, spomnil koprškega škofa Alderika, da naj bi na ta dan torčelskemu škofu posredoval vprašanja, o katerih bi bilo treba izprašati piranske in njegovo pričo v zadevi (CP I, št. 21): *Thomas diaconus nuncius domini Torcellani episcopi ex illius parte dixit domino Alderico Iustinopolitano episcopo, quod ipse eodem prescripto die mittere deberet prenominato domino episcopo Torcellano questiones, quia ipse volebat examinare testes Piranenses, et suum videlicet Petrum presbiterum, quem idem episcopus Iustinopolitanus introduxerat.* Še istega dne so zapisegli priče, ki so bile zaslišane (nekaj dni) kasneje (CP I, št. 22, 23) (18. decembra).¹⁶ Priče so spraševali o statusu in imenovanju piranskega notarja Dominika, ki je piranskima zastopnikoma napisal poverilni listini, o verodostojnosti njegovih zapisov, o

¹⁶ Objava ne povsem identičnega izvirnega dvojnika (Piranski arhiv, listine, št. 15) teh dveh dokumentov (Piranski arhiv, listine, št. 18 in 16), ki ga je hkrati zapisal drugi notar: L. Morteani, Documento del 1220 circa, objavljen kot dodatek k članku: Morteani, Sulla lite, 259–265 (v nadaljevanju: Morteani, Documento); datum tega izvoda – v razliko od izvirnikov, ki jih objavlja CP I pod št. 22 in 23 – ne navaja leta dogajanja, pač pa beleži, da je do zaslišanja prišlo 18. decembra.

imenovanju zastopnikov, o (ne)prisili duhovščine s strani laikov k zavzemanju stališč v zadevi, o povezovanju duhovnikov z laiki proti koprskemu škofu, o izobčenju Pirančanov s strani škofa, o prizivu na papeža, o tradiciji plačevanja piranske oljne desetine in njeni namenski porabi.

Nastopilo je dvanajst prič, ki so se izrekale v korist Pirančanov, in ena, ki je pričala v korist škofa. Piranske priče prezbiter Venerij, svečar Valterij Janeza de Valtramo, portir Janez, sodnik Tiso, Aldigerij de Cuniča, sodnik Janez Almerika, Peter de Imena, Ulrik de Ripaldo, Lovrenc de Marčana, Janez de Iname, Janez de Corvello in Albin de Donada so zatrđile, da je notar Dominik, ki je zapisal pooblastili piranskima predstavnikoma, pravi notar. Kot notar je prisegel pred grofom Bertoldom, katerega polnomočje posredno izhaja od (nemškega) vladarja. Artvik ima pooblastilo za zastopanje župnika in duhovnikov, Just de Bona pa gastalda in piranskega ljudstva. Piranski duhovniki niso ravnali pod prisilo. Glede oljne desetine so priče trdile, da je Pirančani desetletja nazaj niso nikdar izročali škofom, ampak piranskim svečarjem in portirju za cerkev sv. Jurija in druge piranske cerkve. To naj ne bi nikdar povzročalo sporov. Da bi imel pravico do tega prihodka škof in da bi v tem smislu posredoval tudi papež, ni pred pravdo vedel skoraj nihče od njih. Več prič je omenilo, da od desetih drugih stvari piranska duhovščina dobiva četrtno, ostalo pa (škofovi) fevdalci. Nekateri so vedeli za škofovo prepoved opravljanja božje službe v Piranu, drugi ne. Tudi izjave o pristnosti pooblastil gradeškega patriarha, torčelskega škofa in gradeškega prošta za razsojanje v pravdi, so bile različne. Priče do izjave, da so svobodne in nepodkupljene.

V svojih izjavah je več zaslišanih poimensko omenjalo predhodne škofove. Prezbiter Venerij je zatrđil, da se spominja za 36 let nazaj¹⁷ škofa Bernarda, potem nekega drugega (!) Trevižana, čigar imena se ne spomni, ki je bil izvoljen, a ne posvečen, dalje škofa Aldigerija in tega, ki je sedanji škof. *Presbiter Venerius ... dicit quod ipse recordatur a triginta sex annis retro, et recordatur episcopi Warnardi et cuiusdam alterius Trivisini*,¹⁸ *qui fuit electus et non consecratus, nominis cuius non recordatur, et episcopi Aldigerii, et huius qui nunc est.*

Svečar Valterij Janeza de Valtramo je izjavil, da so on in njegovi predniki štirideset in več let izročali oljno desetino cerkvi sv. Jurija, kar ni nikdar povzročilo nasprotovanj s strani škofa Bernarda in Aldigerija, samo s strani sedanjega škofa *Walterius candelarius de Iohanne de Waltramo ... dicit quod recordatur a quadraginta annis et plus, et semper data est decima olei ecclesie Sancti Georgii et per istum et per antecessores suos, et nunquam vidit controversiam inde moveri vel fieri per episcopos Warnardum et Aldegerium nisi modo per istum*).

Piranski sodnik Tiso je izpovedal, da so piranski farani že petdeset let v miru plačevali desetino cerkvi sv. Jurija in drugim cerkvam in nikoli škofu: niti Bernardu niti Ulriku niti drugim. To ni bil nikdar razlog za nasprotovanje, razen s strani sedanjega škofa. *Tiso iudex de Pirano dicit quod recordatur a quinquaginta annis retro et a tempore sue recordationis semper fuit soluta hec decima a parrochianis Pirani ecclesie Sancti Georgii et aliis ecclesiis in pace et quiete, et nunquam fuit soluta episcopis Iustinopolitanis nec episcopo Warnardo nec Odolrico nec aliis, et nunquam fuit mota controversia super hoc ab aliis episcopis nisi ab isto.*

Ulrik de Ripaldo se je spominjal, da je bilo v Trstu in Kopru sedem (!) škofov: Ditmar, Artvik, Bernard, Ulrik Trevižan in sin Štefana iz Devina, Aldigerij in sedanji škof. *Odolricus*

¹⁷ Torej od 1165/1166 dalje.

¹⁸ Izvirnik, objavljen v Morteani, Documento, ima besedo zapisano okrajšano: *tar*, nad zadnjima črkama je oznaka za okrajšavo. Omenjena objava izvirnika in članek Morteani, Sulla lite, tolmači besedo kot okrajšavo za *targestinus*: šlo naj bi za tržaškega škofa, katerega ime je priča pozabila.

de Ripaldo ... recordatur septem episcopos fuisse in Tergestina civitate et Iustinopolitana, scilicet Dietmarum, Artuichum, Warnardum, Odorlicum Tarvisinum¹⁹ et²⁰ filium Stephani de Duino, Aldigerium et presentem ...).

Prezbiter Peter je kot priča koprškega škofa pod prisego izpovedal, da ne ve, ali je Dominik, ki je zapisal listini o piranskih zastopnikih diakona Artvika in Justa de Bona, notar ali ne. Menil je, da Bertold, ki ga je umestil, nima te pristojnosti. O prisili piranske duhovščine s strani laikov ni slišal. Bil je poleg, ko je na veliki četrtek 22. marca koprski škof zapretil z izobčenjem piranske duhovščine, če bi se povezovala z laiki proti njemu. Že kakih osem let²¹ živi s sedanjim koprskim škofom (Alderikom), prej pa približno dve²² z (njegovim predhodnikom) Aldigerijem. Oba sta od Pirančanov terjala oljno desetino, ki pa je oni niso plačevali. *Presbiter Petrus ... dicit quod ipse est moratus cum isto episcopo per octo annos sicut credit, et circa duos cum Aldigerio sicut credit; et uterque istorum petiit decimam olei a parochianis Piranensibus et non fuit eis soluta.*

Obravnava se je nadaljevala šesti dan po Luciji, **19. decembra** pred torčelskim škofom Lenartom (CP I, št. 20). Koprski škof Alderik je v pričevanju kot svoja predhodnika (v razliko od piranskih prič prezbitera Venerija, Ulrika de Ripaldo in sodnika Tisona /CP I, št. 22/), omenil (le) tržaškega škofa Bernarda in koprškega škofa Aldigerija, ki po njegovem védenju nista prejemale oljne desetine: ... *confessus est etiam dictus episcopus quod predecessores sui, videlicet Warnardus episcopus Tergestinus et Aldigerius episcopus Iustinopolitanus, sicut credit, nunquam habuerunt decimam olei.*

Koprski škof Alderik je z ugovori, ki so zavirali potek obravnave, obrnil razsodnika torčelskega škofa proti sebi. Ta je **21. decembra** sprejel in dal zapisati odlok, v katerem je ugotovil, da je koprski škof nad Pirančani izrekel ukrep prepovedi božje službe po tem, ko je bil na papeža zaradi pravde naslovljen priziv in je papež reševanje zadeve poveril pristojnim; v imenu papeža in v svojem je prepoved preklical in piranskim župljanom dovolil božjo službo (CP I, št. 25).

Ker se koprski škof ni odzival vabilom pred razsodnika (CP I, št. 26, 27, 28²³), se je **5. januarja** v Rialtu Aureus, duhovnik sv. Marije iz Torcella v imenu razsodnikov torčelskega škofa Lenarta in gradeškega prošta Štefana pisno obrnil nanj s pozivom, naj pride prihodnji ponedeljek (7. januarja) pred razsodnika v Torcello, da bo slišal razsodbo glede oljne desetine, o kateri se je pravdal s Pirančani (CP I, št. 29).

7. januarja sta v Torcellu torčelski škof Lenart in gradeški prošt kot papeška pooblaščenca za razsojanje v pravdi med koprskim škofom Alderikom in piranskima zastopnikoma diakonom Artvikom in Justom brezprizivno ugotovila, da koprski škof zahteva desetino, za katero oba piranska zastopnika trdita, da se je vedno brez nasprotovanj plačevala piranski cerkvi sv.

¹⁹ Kot op. 18.

²⁰ Objavljena izvirnika se tu razhajata: veznik *et* je na tem mestu le v izvirnem zapisu, ki ga objavlja CP I, št. 22, v tistem, ki ga prinaša Morteani, Documento, ga ni. Morteani, Documento, objavlja (z ločili!) škofo (v tožilniku): *Dietamarum, Artuicum, Warnardum, Odolricum, (!) tar(gestinum?) filium Stephani de Duino, Aldigerium et presentem*. – Sodobnih ločil v nobenem od izvirnikov ni, pač pa so v tistem, ki ga objavlja CP I, med imeni škofov sredi vrstice pike, v tistem, ki ga prinaša Morteani, pa nekakšna podpičja. V izvirniku, ki ga objavlja CP I, je pred veznikom *et* dodatno postavljena še pika. V Morteanijevi predlogi pa sta besedi *Odorlicum tar* zapisani skoraj skupaj, notarjevo ločilo pa je pred *Odorlicum* in – čeprav nekoliko zabrisano – za (!) *tar*, ki očitno sodi k predhodnemu imenu: Morteanijeva ločila niso v skladu z izvirno predlogo, ki jo je objavil.

²¹ Torej od približno 1193/1194.

²² Torej od 1191/1192 do približno 1193/1194.

²³ Zapis o tretjem pozivu 2. januarja 1202 pomotoma poimenuje koprškega škofa z imenom njegovega predhodnika: *Aldegerius* namesto *Aldericus*.

Jurija. Razsodnika sta slišala razloge obeh strani in zaslišala priče; zadevo sta preučila in se o njej posvetovala z modreci. Oljno desetino sta prisodila cerkvi sv. Jurija (CP I, št. 30).

Razsojanje opata iz kraja San Felice in šmohorskega župnika iz škofije Castello

S tem je bila opravljena »prvostopenjska« odločitev, kar moremo sklepati iz zapisa papeža Inocenca III. izdanem **9. marca 1202** v Lateranu (CP I, št. 32). Papež se je v njem obrnil na opata iz kraja San Felice in na šmohorskega župnika Lovrenca iz škofije Castello. Navedel je, da je prejel pritožbo koprškega škofa, iz katere je razvidno, da je papež pred časom ukazal Pirančanom, da morajo koprski škofiji plačevati oljno desetino. Pirančani so se obrnili na gradeškega patriarha, nato pa na torčelskega škofa in gradeškega prošta. Slednja sta, potem ko je bil na papeža naslovljen priziv zoper koprškega škofa, razglasila razsodbo. Papež je zadevo izročil naslovnikoma z ukazom, naj raziščeta razlog za priziv, razsodbo pa potrdita ali razveljavita.

Pravda je krenila v drugi krog. Pred razsodiščem v Rialtu je **29. julija** koprski škof Alderik osporaval zastopstvo diakona Artvika, ki ga je pooblastila piranska duhovščina. Razsodnika sta se posvetovala in sklenila, da sprejmeta zapis o zastopstvu za verodostojen. Strankama sta za nadaljevanje razprave določila deveti dan po sv. Mihaelu (8. oktober) (CP I, št. 34).

Rok je bil dovolj oddaljen, koprski škof pa ni miroval. **12. avgusta** je v Rialtu odvetnik prezbitera Prosdocima, zastopnika koprškega škofa Alderika v prisotnosti piranskega župnika, prezbitera Venerija in diakona Artvika izjavil, da so piranski župnik in duhovščina sklenili zaroto z laiki proti koprskemu škofu. Od razsodnikov Lenarta in Lovrenca je zahteval, naj duhovnike prisilita k dolžnemu zadoščenju škofu. Odvetnik piranskih duhovnikov je ugovarjal, da duhovniki niso sklepali zarote z laiki proti škofu in da so mu vedno izkazovali pristojno čast in spoštovanje (CP I, št. 36).

Razsodnika sta **9. oktobra** v Rialtu zaslišala koprškega škofa (CP I, št. 37). Potrdil je, da so o zadevi, ki jo je sprožil zaradi izobčenja Pirančanov, razpravljali že pred prejšnjima razsodnikoma, torčelskim škofom Lenartom in gradeškim proštom Štefanom.

Razsojanje tržaškega škofa

Koprskemu škofu potek dogodkov ni ugajal. Vnovič se je obrnil na papeža. Ta je **16. novembra 1202** iz Laterana pisal tržaškemu škofu (Gebardu²⁴ – ime ni zapisano) (CP I, št. 38). Omenil je, da ga je koprski škof obvestil, da mu piranski župnik in duhovniki, ki so podrejeni njegovi škofiji, ne izkazujejo dolžne pokorščine. Zato jih je izobčil, oni pa naj bi kljub izobčenju opravljali božjo službo in bili tudi sicer neprimerno žaljivi do njega. Papež je naročil tržaskemu škofu, naj izobčene duhovnike, če res kljub prepovedi opravljajo božjo službo, kaznuje s kanonsko kaznijo. Skliče naj strani, jih zasliši in brezprizivno ukrepa ter prepreči ravnanje piranskega župnika in duhovščine proti koprskemu škofu. V ločenem dopisu je papež **24. novembra** iz Laterana pisal tržaškemu škofu tudi glede piranske oljne desetine in mu odločitev o njej zaupal v presojo (CP I, št. 39).

Tržaški škof je zavzel vnaprejšnje stališče, kar je razvidno iz zapisa iz **13. januarja 1203** (CP I, št. 40). V Miljah je od prezbitera Venerija in Justa de Bona, piranskih predstavnikov v

²⁴Gams, 319: *Gebhardus, Uebardus*, 1203–1209; Cappelli, 359: *Gebardo*, 1203–1209; Cerkev na Slovenskem, 426: *Gerardo*, 1199–1212: opazno je razhajanje v kronologiji.

pravdi zaradi oljne desetine, zahteval dokazili, da zastopata piransko duhovščino in laike, nato pa jima poverilnih listin ni hotel vrniti. Ukazal je, naj pred njim poravnata račune s koprskim škofom. Ko sta se želela o tem posvetovati, je svetovalcem prepovedal, da bi jima svetovali. Just je zahteval, da notarji zapišejo, kaj se je zgodilo, pa jim je škof to prepovedal. Venerij in Just sta mu očitala, da je pristranski, in vložila priziv na papeža.

8. februarja je prišlo v Miljah do zaslišanj (CP I, št. 41). Na njih so sodelovali le zagovorniki interesov koprskega škofa: kanonik Janez Scrato, diakon Just, Janez Mala pars, kanonik Martin in zakladnik in kanonik Vital. Poudarjali so, da je piransko oljno desetino zahteval že prejšnji koprski škof, ne šele sedanji. Opisali so, kako je prišlo do izobčenja piranske duhovščine. Zatrčili so, da ne oni ne njihovi predhodniki niso nikdar prejeli piranske oljne desetine. – Pirančanov na zaslišanje ni bilo.

Za vprašanje redosleda koprskih škofov je zanimiva izjava diakona Justa, da je tudi Aldigerij, predhodnik sedanjega škofa, zahteval desetino od Pirančanov: *Et Yustus diaconus ... interrogatus si episcopus Aldigerius antecessor istius requisivit ipsam decimam olei ab ipsis Piranensibus in vita sua, respondit se firmiter scire quod eis requisivit ...* Janez Mala pars je k predhodnikovi izpovedi dodal, da je osebno nesel Pirančanom pismo gradeškega patriarha s papeškim naročilom, naj poravnajo škofu dajatve, oni pa so ga napadli z meči;²⁵ to naj bi se zgodilo za časa škofa Aldigerija: *Et Iohannes mala pars juratus et interrogatus idem per omnia sicut Iustus et tantum plus addidit, quod portavit litteras vocationis domini Gradensis patriarche ex delegatione domini pape sibi iniuncta Piranensibus, et ipsi evaginati gladiis surrexerunt in eum, tempore episcopi Aldigerii.*

Tržaški škof je razveljavil sodbo torčelskega škofa in gradeškega prošta, za piranskega župnika in duhovnike, ki so jih v času izobčenja zalotili, da so opravljali božjo službo, pa je zahteval, da se izločijo iz Cerkve. Pirančane je obsodil na plačevanje oljne desetine (CP I, št. 42).

Razsojanje padovanskega škofa

Tudi ta sodba se ni obdržala. Pirančani so se pritožili, češ da je škof pristranski, papež pa je za prizivnega sodnika imenoval padovanskega škofa G(erarda)²⁶ – ime je naznačeno le z začetnico. Ta je **5. junija** in **1. julija 1203** zaslišal piranske priče Artvika sina Adelgerija, Janeza de Ripaldo, Janeza prezbitera in Paponi (CP I, št. 43). Opisali so sporni postopek tržaškega škofa v Miljah, ko je v prisotnosti koprskega škofa prepovedal prisotnim, da bi svetovali piranskima zastopnikoma Justu in duhovniku Veneriju. Piranskemu notarju Dominiku, ki sta mu naročila, naj zapiše, kaj se je zgodilo, je zagrozil z izobčenjem, če bi to storil. Piranska predstavnika sta vložila priziv na papeža zaradi pristranskosti rabsodnika. Papo je povedal, da je dal tržaški škof piranskima predstavnikoma prebrati papeževo pismo. Želela sta, da jima ga izroči. Škof jima je dal le prepis. Ko sta se želela posvetovati, jima je odgovoril po nemško (*teotonica lingua*), česar priča ni razumela. Ko pa sta se predstavnika Pirana obrnila na dva od prisotnih za nasvet, sta ta povedala, da jima je škof prepovedal, da bi jima svetovala. Pirančana sta škofu očitala pristranskost in naročila notarju Dominiku, naj napiše priziv na papeža. Škof je notarju zagrozil z izobčenjem, če bi to storil, češ da mu je papež zaupal zadevo v brezprizivno odločanje in da bo njegov lastni notar zapisal, kar je potrebno.

²⁵ Ta izjava je videti nekoliko napihnjena.

²⁶ Gams, 798: *Gerardus Marostica, Offreduzzi*, 1. junij 1169–4. avgust 1213.

Pirančani so v oporo padovanskemu razsodniku pripravili pisne utemeljitve v svoj prid za potrditev prve in izničenje druge razsodbe (CP I, št. 44). V njih so omenili, da je bil predhodnik aktualnega koprškega škofa Aldigerij in da obdobje njunega škofovanja traja sedemnajst let. ... *episcopus autem qui nunc est et eius predecessor Aldigerius nondum in episcopatu steterint XVII annorum spacio* ...²⁷

Padovanski škof je o zadevi odločal **18. oktobra 1203** (CP I, št. 45). Razsodbo torčelskega škofa in gradeškega prošta je razglasil za nično, češ da je bila izpeljana pravno nepravilno. Razveljavil pa je tudi razsodbo tržaškega škofa. Ta odločitev ni zadovoljila nobene od strani. Takó koprski škof kot piranska predstavnik diakon Artvik in Just, so **18. oktobra 1203** v Padovi vložili ločena priziva na papeža (CP I, št. 46, 47). Pirančani so **oktobra 1203** pisali papežu in ga prosili, naj potrdi katero od sodb, sicer naj da obnoviti ves postopek (CP I, št. 48).

Prepir ni miroval: koprski škof je Pirančane kaznoval z novo prepovedjo opravljanja božje službe, zato so se **januarja 1204** (CP I, št. 49) vnovič obrnili na papeža s prošnjo, naj jih zaščiti in škofa kaznuje. Priziv, ki sta ga vložila piranska zastopnika diakon Artvik in Just de Bona, so potrdili tudi piranski župnik, duhovščina, gastald in ljudstvo (CP I, št. 50).

Končno razsojanje škofov iz Ferrare in Chioggie

Papež se je odločil pripeljati razsodbo do konca. Prosil je, naj to nalogo prevzameta ferrarski škof Hugo/Hugec (*U/guccius*)²⁸ in chioggianski škof (Dominik)²⁹ – ime ni zapisano –, ki sta o tem pisala koprskemu škofu (CP I, št. 51). Prosila sta ga, naj pride pred njiju in prekliče prepoved opravljanja božje službe Pirančanom. Škof se vabilu ni odzval in tudi prepovedi opravljanja verskih obredov ni hotel umakniti. Chioggianski škof Dominik je v svojem in v imenu ferrarskega škofa **3. marca 1204** sam preklical interdikt nad Pirančani (CP I, št. 52).

Pobudo je zdaj prevzela piranska stran. Piranska zastopnika diakon Artvik in Just de Bona sta se v imenu piranske cerkve sv. Jurija, drugih cerkva in revežev obrnila na papeška razsodnika s prošnjo, naj posredujeta, da bo koprski škof Pirančanom vrnil desetine vina, žita, živine in drugih stvari, ki si jih protipravno lasti, v skupni vsoti 1000 beneških liber (CP I, št. 53).

Škof iz Chioggie je **septembra** v svojem in v imenu ferrarskega škofa povabil za 7. oktober obe strani v Chioggio, kjer naj bi predstavili svoje argumente (CP I, št. 54).

13. oktobra so v Ferrari obnovili celoten postopek (CP I, št. 55). Jernej, zastopnik koprškega škofa, je razsodnikoma izročil listino ki je vsebovala zahtevo, da morajo Pirančani plačevati oljno desetino koprski škofiji, ki ima papeški privilegij zanjo. Dajatev naj bi poravnali za vseh preteklih štirideset let. Razsodnika sta zapis vzela na znanje in ga podpisala, potem pa ga izročila piranskima predstavnikoma diakonu Artviku in Justu de Bona, ki sta zatrdila, da do oljne desetine ni upravičen koprski škof, ker je njeno pobiranje predpisala piranska cerkev sv. Jurija. V dokumentu, ki sta ga sama izročila razsodnikoma, sta zatrjevala, da koprski škof neupravičeno zadržuje četrtno desetino vina, žita, živine in drugih stvari, ki služi za izgradnjo piranskih cerkva, in četrtno za reveže razen oljne desetine. Od škofa sta zahtevala vračilo v višini 1000 liber. Razsodnika sta tudi to listino podpisala in jo izročila

²⁷ Utemeljitev datirajo iz 1203; Aldigerij je postal škof sedemnajst let prej, torej 1186.

²⁸ Gams, 694: *Ugo, Uguccio, magister Innocentii III.*, 1. maj 1190–30. april 1210.

²⁹ Gams, 785: *Dominicus IV.*, februar 1203–pred 20. junij 1218.

Jerneju, ki je izjavil, da koprski škof ni dolžan dati revežem in cerkvam omenjenih dveh četrtin desetine.

Za zaslišanje prič v novem postopku so sestavili poseben vprašalnik. Vseboval je vprašanja o sedemdeset- in večletni tradiciji, po kateri je piranska oljna desetina pripadala cerkvi sv. Jurija in drugim cerkvam; koliko ugovarjanja je to zbuvalo; ali je piranska cerkev krstna; ali škof dobiva v celoti desetino vina, žita, živine in drugih stvari razen oljne desetine, ki je namenjena razsvetljavi cerkve sv. Jurija in drugih piranskih cerkva; če je prišlo do sporov, kdo jih je reševal, kdaj, pred katerimi pričami; ali si koprski škof lasti četrtino desetine vina, žita in drugih stvari, namenjeno za gradnjo cerkva in za reveže, razen oljne desetine, itd. (CP I, št. 57).

Piransko stališče v sporu so na zaslišanju 13. oktobra pojasnjevale štiri priče: Peter de Varia, Dominik de Donda, Janez de Artigunda in Peter de Aço (CP I, št. 58). Peter de Valeria (!) je povedal, da na Piranskem vsi izročajo desetino piranski cerkvi. Kolikor se spominja, so Pirančani – a ne vsi – doslej štirideset let vsako leto plačevali oljno desetino cerkvi sv. Jurija. Duhovščina in laiki so izbrali dva pobiralca te desetine, ki sta nato olje delila po cerkvah za njihovo razsvetljavo, za nakup knjig, cerkvenih oblačil in okrasja. Piranska cerkev je župna, podrejena koprski. Za časa tržaškega škofa Bernarda pa koprška cerkev ni bila škofijska, ampak je bila kot župna podrejena tržaški škofiji. Šele po smrti škofa Bernarda je koprška cerkev postala škofijska:³⁰ ... *ecclesia Piranensium est plebs et sub est et sub (!) Iustinopolitana; et dicit quod tempore episcopi Guernardi ecclesia Iustinopolitana non erat episcopalis, immo erat plebs et sub Tergestina ecclesia*. Tržaški škofje so tri dele desetine ostalih stvari podelili v fevd, ne da bi od njih odtegnili delež za piranske reveže in za gradnjo cerkva. Prejemniki fevdov so zdaj fevdalci koprškega škofa. Zaslišani ni ne videl ne slišal, da bi se oljna desetina izročala kakemu škofu – ne tržaškemu ne koprskemu. Tudi Dominik de Donda, Janez de Artigunda in Peter de Acio (!) so povedali isto.

V nadaljevanju postopka 1205 (CP I, št. 59) so pričali Pirančani Konstantin de Revolto, Dominik Pantanus, Janez de Stanunto in Ambrož de Armelenda. Konstantin de Revolto iz Pirana zatrdil, da v Piranu vsi dajejo oljno desetino piranski cerkvi, česar se spominja za štirideset let nazaj. Za časa tržaškega škofa Bernarda je skupaj z diakonom Vitalom deset let pobiral to dajatev. Po običaju sta bila pobiralca dva, enega je izbrala duhovščina, drugega laiki. Onadva sta delila olje za cerkveno razsvetljavo ali ga prodajala, za izkupiček pa kupila blago in knjige ter ostalo nujno okrasje za potrebe cerkve. Piranska cerkev je župna, je pod koprsko škofijsko cerkvijo, ki pa v času tržaškega škofa Bernarda ni bila škofijska, ampak župna in podrejena škofijski cerkvi v Trstu. Šele po Bernardovi smrti je bil v koprski cerkvi škof:³¹ ... *et dicit quod dicta ecclesia de Pirano est plebs et sub est ecclesie Iustinopolitane*,

³⁰Koprška cerkev naj bi imela škofijsko tradicijo iz pozne antike; po kasnejšem izročilu naj bi bil prvi koprski škof 524 S. Nazarius, sledili naj bi mu: 557 Maximilianus, 567 Agatho, 757 Joannes, 766 ali prej Senator, prim. Gams, 782. Rajko Bratož označuje teze raziskovalcev o nastanku škofije v prvi tretjini 6. stoletja za »presežene«, pač pa je po njegovem mnenju zanesljiv obstoj škofije v Kopru v zadnjem desetletju 6. do tretjega desetletja 7. stoletja. Po nepreverljivih podatkih iz Dandulove kronike iz okrog srede 14. stoletja (Andreae Danduli ducis Venetiarum Chronica per extensum descripta, aa. 46–1280 d. C. /izd. E. Pastorello/, Rerum Italicarum Scriptores, XII/1, Bologna 1938–1958) naj bi bila koprška škofija obnovljena po sredi 8. stoletja, prim. R. Bratož, Koprška škofija od prve omembe (599) do srede 8. stoletja, La diocesi di Capodistria dalla prima menzione (599) alla metà dell'VIII secolo, Prispevki z mednarodne znanstvene konference 1400. letnica koprške škofije in omembe Slovanov v Istri, Acta Histriae, 9/1, Koper 2001, 37–64. Peter Štih meni, da ni trdnih dokazov (virov) za obstoj poznoantičnih in zgodnjerednjeveških koprskih škofov ter koprške škofije v 8. stoletju. – Koprška cerkev naj bi bila kasneje do druge polovice 12. stoletja pod upravo tržaških škofov. Glede pristojnosti nad koprsko škofijo pred smrtjo tržaškega škofa Bernarda bo še tekla beseda.

³¹ Prim. op. 30.

et tempore episcopi Guarnardi ecclesia Iustinopolitana non erat episcopalis set plebs, et sub Terestina ecclesia; et dicit quod non audivit nec vidit quod episcopus esset in ecclesia Iustinopolitana, nec etiam credit nisi post mortem Guarnardi episcopi. Piranska duhovščina prejema četrtno desetino od ostalih stvari, tri četrtnine, ki pripadajo koprskemu škofu, pa so v celoti podeljene v fevd vključno z delom za reveže in za gradnjo cerkva. Zaslišani ni videl, ne slišal, da bi tržaški ali koprski škof kdaj prejemala piransko oljno desetino. Izjavil je, da ni podkupljen. Podobno so izpovedali Dominik Pantanus, Janez de Stanunto in Ambrož de Armelenda, le da oni niso pobirali desetine in je njihov spomin glede prakse pobiranja desetine segel različno daleč nazaj.

6. avgusta je bilo v Gradežu zaslišanih petnajst prič, ki so zagovarjale stališče koprskega škofa (CP I, št. 63): Liutefred, dekan prezbiter Peter, prezbiter Janez, Ingeldeus, Ambrož, Alberik, Liutefred de Urso, Leo, Martin Stuva, Janez Conça Rosa, Andreas Buseta, Andrej de Ginnanno, Andrej de Popo, Martin Sacco in Dietalm de Purcardo. V razliko od piranskih so te priče poudarjale, da so škofijske zahteve po piranski oljni desetini že stare, da pa jih Pirančani niso nikdar upoštevali, kar je že povzročalo navzkrižja med njimi in škofijo.

Liutefred je povedal, da Pirančani niso nikdar dajali oljne desetine škofu ali cerkvi. Že (tržaški) škof Bernard je zahteval desetino od Koprčanov, Pirančanov in drugih, a mu je niso hoteli izročiti. Zato jim je marca pred 55 ali celó več leti prepovedal božjo službo. *Interrogatus de tempore interdicti Wernardi episcopi, respondit quod sunt anni LV, non minus sed plus possunt esse, et factum fuit interdictum in mense marcii.* V času interdikta so piranski laiki pripeljali tujo duhovščino, da je opravljala obrede, svojo pa prisilili, da je pela. Ko je kralj Konrad (III.) maja (1149) prišel prek morja v te kraje (*Et dum rex Conradus veniret de ultra mare et transiret per partes illas, ...*),³² je nepokorneže poklical predse v Oglej in jih obsodil, da morajo škofu izročiti desetino olja. Koprčani in Pirančani se tudi po Konradovi rabsodbi v prid škofu niso pomirili, ampak so kovali zarote z Miljčani, Izolani in Umažani. Prišlo je do vojne, v kateri je bilo mnogo ubitih. Prepoved verskih obredov naj bi bila odpravljena po dveh letih, ko je bil sklenjen mir. Zaslišani ni vedel, ali je škof nato spet zahteval oljno desetino od Pirančanov; zahteval pa jo je od Koprčanov. Dosegel je, da je papež Aleksander III.³³ ljudem njegove škofije pisno zapovedal, da morajo plačevati škofu desetino, vendar ni izrecno omenil desetine od olja: *Et dicit quod impetravit litteras a domino Alexandro papa ad homines sui episcopatus quod solverent decimam, in quibus non continebatur specialiter de decimis olei.* Tudi po tem papeškem pismu škof ni javno zahteval oljne desetine, pritoževal pa se je nad ljudmi, ki je niso plačevali. Priča je vedela, da je škof od Pirančanov terjal oljno desetino, ni pa vedela, ali na sodišču. Slišala je Pirančane govoriti, da ne bodo nikdar dajali oljne desetine, češ da je tudi njihovi predniki niso. Piranska duhovščina prejema četrtno desetino drugih reči, tri dele desetine pa pobirajo škofovi vazali.

Dekan prezbiter Peter je povedal, da oljnih desetini ni prejemal ne škof ne kaka cerkev. O neizpolnjeni zahtevi škofa Bernarda po oljni desetini, o prepovedi opravljanja verskih obredov in o njenem kršenju pred petdeset in več leti, o kralju Konradu in o zaroti Pirančanov in drugih ter o vojni je povedal skoraj isto kot predhodnik. Prepoved opravljanja cerkvenih obredov je bila ukinjena po sklenitvi miru. Škofa Bernard in Aldigerij naj bi večkrat zahtevala oljno desetino, priča pa ni vedela, če pred sodiščem. *Item dixit quod episcopus Wernardus et episcopus Aldegerius sepissime petierunt decimas olei, sed nescit utrum in iudicio petierint.* Omenila je, da piranska duhovščina prejema četrtno desetino žita, vina, drobnice in drugih stvari.

³² Prim. op. 7.

³³ Izvoljen 7., posvečen 20. septembra 1159, umrl 30. avgusta 1181, prim. Cappelli, 257–259.

Prezbiter Janez je odgovarjal tako kot predhodnik; spomnil se je, da je vojna trajala šest let. Pismo papeža Aleksandra je po njegovem védenju omenjalo desetino na splošno, ne pa izrecno oljnih. Piranska duhovščina naj bi prejemala četrtno desetino drugih stvari razen olja, ostale tri četrtine pa škofovi vazali.

Ingedeus in Ambrož sta povedala enako kot Janez, nista pa vedela, kako dolgo je trajala vojna. Ambrož ni vedel, ali je po sklenitvi miru škof Bernard vnovič zahteval oljno desetino, pač pa jo je zahteval škof Aldigerij; zaslišani ni vedel, če pred sodiščem. Povedal je tudi, da je Ulrik,³⁴ ko je prejel koprsko škofijo od papeža Aleksandra (III.), zahteval od Pirančanov oljno desetino, a mu je niso hoteli dati. Zato je šel v Piran z ladjo, drugi pa so ga spremljali po kopnem; Pirančanom so opustošili polja z žitnimi in drugimi posevki in odpeljali živino, niso pa uničili oljk niti odnesli olja. ... *et nescit utrum episcopus Wernardus petierit post pacem decimam olei. Episcopus tamen Aldigerius petiit sed nescit utrum in iudicio ... Item dixit quod quando episcopus Odolricus tenebat episcopatum Iustinopolitanum per Alexandrum papam, idem episcopus petiit a Piranensibus decimam olei, et ipsi noluerunt dare. Qua de causa idem episcopus navigio ivit Piranum, et alii iverunt per terram, ... et vastavit Piranensibus frumentum et segetes que fuerant in campis, et abstulerunt animalia, nec tamen destruxerunt olivas nec oleum abstulerunt.*

Alberik in Liutefred de Urso sta povedala isto kot prezbiter Janez. Alberik je menil, da je od prepovedi opravljanja obredov minilo šestdeset in več let, vojna pa je trajala dve in več let. Liutefred de Urso je izjavil, da je bila prepoved obredov razglašena po (!) Konradovi razsodbi.³⁵ Ni vedel, ali je Bernard po sklenitvi miru zahteval oljno desetino, zahteval pa jo je Aldigerij; priči ni bilo znano, ali pred sodiščem. ... *dixit interdictum Wernardi episcopi factum fuisse post sententiam regis Conradi. Et dixit quod nescit si dictus Wernardus episcopus post pacem factam petierit decimam olei. Aldigerius episcopus tamen petiit, sed nescit si in iudicio.*

Priča Leo je pod prisego povedala isto kot dekan prezbiter Peter. Od prepovedi opravljanja božje službe naj bi preteklo 52 in več let, koliko za tem je sledila kraljeva razsodba, priča ni vedela. Vojna naj bi trajala pet let in več.

Izpoved Martina Stuva, Conça Rosa in Andreja Buseta se je v glavnem ujemala z Liutefredovo. Od razglasitve prepovedi verskih obredov naj bi po trditvah prvega minilo 54 in več let po trditvi drugega pa petdeset in več let, medtem ko naj bi vojna po izpovedi drugega in tretjega trajala tri leta in več. Andreas Buseta je povedal da je prišel kralj Konrad na Koprsko po (!) končani vojni in sklenitvi miru.³⁶

Andrej de Ginnanno je povedal, da je njegov sto let stari oče živel v Piranu, on sam pa je bival pri njem. Nikdar ni videl očeta ali matere oddajati oljne desetine in tudi sam je ni dajal. Videl pa je moške in žene nositi olje v cerkev. Ni mu bilo znano, ali so olje dajali kot desetino ali za razsvetljavo. Da naj bi šlo za desetino, je slišal šele, ko je prišlo do spora. Škof Aldigerij je v letu posvečenja³⁷ zahteval od Pirančanov oljno desetino, oni pa so v en glas s pričo vred prisegali, da je ne bodo dajali. Zaslišanemu ni bilo znano, ali je škof zahteval oljno desetino na cerkvenem razsodišču. Na vprašanje, ali je igralec, je odgovoril, da ne kroži okrog kot glumači, pač pa poje in igra na godalo med prijatelji in drugimi povabljenimi. *Item dicit quod episcopus Aldigerius eo anno quo fuit consecratus episcopus petiit decimam olei a Piranensibus. Et ipsi convenientes in unum iuraverunt se nunquam daturus decimam olei. Quod iuramentum dicit idem testis se fecisse, et nescit quod unquam decime olei petite fuerint in*

³⁴ Prim. op. 8.

³⁵ Ta trditev ni v skladu z izjavami ostalih prič.

³⁶ Kot op. 35.

³⁷ Leta 1186, prim. Gams, 783; Cerkev na Slovenskem, 425.

iudicio ecclesiastico. Interrogatus, utrum esset ioculator, respondit, quod non vadit circumquamque ut iocutores, sed quemque cantat et resonat cum rotta sua inter amicos et alios invitatos.

Andrej de Popo je pričal, da Pirančani niso nikoli dajali oljne desetine škofu ali cerkvi. Škof Bernard jo je zahteval od Pirančanov; ko mu je niso hoteli dati, jim je prepovedal božjo službo. To je povzročilo vojno med škofom ter Koprčani, Pirančani in drugimi. Trajala je šest let, potem so sklenili mir. Zaslišani se ni spominjal posega kralja Konrada v zadevo. Prepoved obredov je bila razglašena pred kakimi štiridesetimi leti. (Oljno) desetino so od Pirančanov zahtevali tako škof Ulrik kot Bernard in Aldigerij, priča pa ni vedela, ali pred cerkvenim sodiščem. ... *et dicit quod Odolricus et Wernardus atque Aldigerius episcopi petierunt decimam olei a Piranensibus, sed nescit an in iudicio ecclesiastico.*

Martin Sacco je povedal isto kot Andrej de Popo; po njegovem je od razglasitve interdikta preteklo že petdeset let in več, vojna pa naj bi trajala štiri ali pet let. Kot Ambrož je izjavil, da je škof Ulrik uničil Pirančanom posevke (ker so mu odrekli oljno desetino): ... *de vastacione quoque segetum per Odolricum episcopum idem quod Ambrosius.*

Dietalm de Purcardo je izjavil, da je škof Aldigerij od Pirančanov terjal oljno desetino, a mu je niso dali. Ni vedel, če je to storil pred cerkvenim sodiščem. Pirančanom je on sam nesel pismo papeža Inocenca (III.), da morajo izročati oljno desetino koprskemu škofu Alde-riku. Pismo so sprejeli in ga vrgli na mizo rekoč: zažgimo ga!³⁸ ... *dixit quod episcopus Aldigerius petiit a Piranensibus decimas olei. Ipsi vero noluerunt dare, sed nescit utrum petierit in ecclesiastico iudicio. Item dicit quod obtulit litteras domini pape Innocentii Piranensibus, in quibus continebatur quod deberent dare decimam olei episcopo Alderico Iustinopolitano. Quas quidem litteras ipsi receperunt et sub banco proiecerunt dicentes: conburamus eas!* Prebrali ga niso, njega pa so napadli in mu grozili. Pridušali so se, da ne njihovi očetje ne oni niso nikdar plačevali oljne desetine in je tudi ne bodo.

3. oktobra so v Ferrari koprski škof Alderik (*dominus Aldrigetus episcopus Iustinopolitanus*) na eni ter Jakob Viadrus kot predstavnik piranske duhovščine in Just de Bona, zastopnik piranskega ljudstva na drugi strani, obljubili ferrarskemu škofu Hucecu in chioškemu škofu Dominiku, da bodo spoštovali njuno razsodbo in predlagano poravnavo v sporu glede piranske oljne desetine, ki jo je zase terjal koprski škof, in glede dveh četrtin drugih stvari za reveže in za gradnjo cerkva, ki so jo Pirančani terjali od škofa (CP I, št. 64). Še istega dne sta škofa razglasila sodbo (CP I, št. 65).³⁹ Za obe strani je bila zavezujoča; kršilec bi moral plačati 1000 liber kazni. Po razsodbi naj bi koprski škof za vedno prepustil oljno desetino Pirančanom in se odpovedal vsem drugačnim starejšim zapisom in razsodbam. Vse prepovedi opravljanja božje službe in izobčenja, razglašene zaradi tega spora, naj bi preklical. Škof je na razsodbo pristal. Piranska zastopnika sta odstopila od zahteve po dveh delih desetih drugih stvari za reveže in za gradnjo cerkva. Tudi onadva sta razsodbo sprejela. Ker pa naj bi škof utrpel veliko stroškov, sta mu bila po odločitvi razsodnikov dolžna plačati 22 liber manj kot 300 (torej 278) liber: pol do svečnice 2. februarja, pol do velike noči 2. aprila 1206. Papež je razsodbo potrdil **29. maja 1207** v Ferentu (CP I, št. 65 a; CDI, št. 205) in tako zaključil dolgotrajna pregovarjanja. Zanimivo je, da je v papeževi potrditvi škof Alderik pomotoma poimenovan z imenom svojega predhodnika Aldigerija.

³⁸ Kot op. 25.

³⁹ Objava tudi: P. Kandler, *Codice diplomatico Istriano*, Trieste 1986 (v nadaljevanju CDI), št. 202.

Kronologija škofov koprške škofije

Zapisi o pravdi omenjajo več tržaških in koprskih škofov, ki so upravljali koprsko škofijo. Izjave zaslišanih si glede časa stolovanja škofov niso enotne. Za ugotavljanje redosleda škofov je ključnega pomena pričevanje Ulrika de Ripaldo (18.) decembra 1201 (CP I, št. 22); naštel je sedem tržaških in koprskih škofov, ki so načelovali koprski škofiji: Ditmarja, Artvika, Bernarda, Ulrika Trevižana, sina Štefana iz Devina, Aldigerija in v času pravde za oljno desetino aktualnega škofa (Alderika).

Ditmar je bil tržaški škof med 1135 in 1145. Gams (319: *Diatmorus, Dietmarus*), Cappelli (359: *Dietmaro*) in Cerkev na Slovenskem (426: *Detemaro*) kot njegovega naslednika navajajo Bernarda (1149–1186). Med Ditmarjevo smrtjo in nastopom škofovanja Bernarda zija štiriletna časovna vrzel. Vanjo moremo, smemo in moramo logično umestiti tržaškega škofa **Artvika**, ki ga je med Ditmarjem in Bernardom omenil Ulrik de Ripaldo, in tako izpolniti kronološke tabele v omenjenih objavah.

Škofa, ki ju je Ulrik de Ripaldo imenoval kot **Bernardova** naslednika, odpirata več vprašanj, ki izhajajo (tudi) iz razlik med objavljenima izvirkoma o zaslišanju prič 18. decembra 1201.

Notarja, ki sta ju napisala, sta bila diakon Dominik Suavis in prezbiter Manfred. Dominik Suavis je za zapis porabil dva pergamenta (besedilo je objavljeno v CP I, št. 22 in 23). Na obeh je kot datum zaprisege zaslišanih vpisal 14. december 1201: ... *anno domini millesimo ducentesimo primo, mensis decembris die quartodecimo introeunte, inditione quinta* (CP I, št. 22) oz. ... *anno domini millesimo ducentesimo primo, mensis decembris die quarto decimo intrante, inditione quarta*⁴⁰ (CP I, št. 23), dneva zaslišanj pa ni navedel. Omenil je le, da so bile priče izprašane pozneje (*postea*). Prezbiter Manfred je zapisal izjave zaslišanih na enem pergamentu. Njegov zapis je objavljen v Morteani, Documento. Priče naj bi po njegovem zapisu zaprisegle 14. decembra, zaslišali pa naj bi jih 18. decembra (*die XIV exeunte predicto mense /decembre, op. a./*), leto dogajanja in indikcija pa nista navedena.

Dominik Suavis je kot Bernardova naslednika, ki ju je imenovala za vprašanje ključna priča, Ulrik de Ripaldo, zapisal (po CP I, št. 22, v tožilniku): *Odorlicum Tarvisinum, et filium Stephani de Duino*, Manfred pa (po Morteani, Documento): *Odolricum, tar(gestinum?) filium Stephani de Duino*. Po Dominikovem zapisu, ki vsebuje med imeni veznik *et*, bi naj bil en od obeh omenjenih škofov Ulrik Trevižan, za njegovega naslednika pa bi bilo znano le, da je sin Štefana iz Devina. Manfredovo besedilo pa po Morteanijevem prepisu pozna in z vejico ločuje škofa Ulrika in drugega škofa z vzdevkom: *tar* (krajšava za Trevižan ali – kot je menil Morteani – Tržačan */targestinus/*), sin Štefana iz Devina. – Objavi torej odpirata vprašanje, ali pridevek Trevižan sodi k Ulriku – kot je zapisal Dominik Suavis, ali k sinu Štefana iz Devina – kot je notarja Manfreda interpretiral Morteani.

Druga priča, prezbiter Venerij, je v obeh objavljenih zapisih na istem zaslišanju omenil, da se za škofom Bernardom spomni še nekega drugega (!) Trevižana (Morteani, Documento, okrajšano oznako porekla */v* roditelju/ zapisuje kot *tar/gestini?/*, torej vnovič v smislu Tržačan), ki je bil izvoljen, a ni bil posvečen, čigar imena pa se ne spominja. Iz besedne zveze Venerijevega pričevanja je mogoče sklepati, da je bil prvi Trevižan tržaški (!) škof Bernard. Po dikciji zapisa Dominika Suavisa je bil (drugi) neposvečeni Trevižan škof Ulrik, medtem ko po Morteanijevi objavi za škofa ni bil posvečen (Tržačan) sin Štefana iz Devina. Verjetno je dejstvo, da je bil Bernard tržaški škof in da je Štefan, ki naj bi bil oče škofa brez imena, izhajal iz Devina blizu Trsta, napeljalo Morteanija k razlaganju kratice *tar* kot tržaški.

⁴⁰ Dejansko gre za četrto in ne za peto indikcijo.

Naslanjanje samo na obe objavi navaja k sklepanju, da bi veznik *et* v zapisu Dominika Suavisa mogel biti pomota. Kadar je škofovo ime znano (Ulrik), je videti pridevek o njegovem krajevnem poreklu (Trevižan) nepotreben. Tak pridevek je običajno smiselno, če osebno ime ni znano: v takem primeru osebo (škofa) pomaga nedvoumno opredeliti navedba krajevnega izvora in družinskega porekla (očetovo ime). Res pa je, da se v drugi polovici 12. stoletja med cerkvenimi dostojanstveniki v gradeškem oz. oglejskem patriarhatu pojavljata dva (!) znana Ulrika: patriarh Ulrik II. (Gams /774/: *Voldaric II.*, *Ultricus*, 24. september 1161–1. april 1181; Cappelli /351/: *Utrico II.*, *alemanno*, 24. september 1161–1. april 1181; Cerkev na Slovenskem /427/: *Voldorico di Treffen*, 1161–1182) in škof Ulrik iz Trevisa (Gams /803/: *Oldericus*, *Uldaricus*, 1157–1170?; Kehr, *Regesta* /103, št. 10/ navaja kot letnico njegove smrti 1179).⁴¹

Neposreden odgovor na vprašanje, kam sodi pridevek Trevižan, dajeta izvorna zapisa piranskega arhiva. Zapisovalca sta imena škofov v pričevanju Ulrika de Ripaldo ločila s pikami sredi vrste (Dominik Suavis) oz. z nekakšnimi podpičji (prezbiter Manfred). Postavitev omenjenih ločil v izvirnikih nedvoumno kaže, da vzdevek *tar(visinus)* spada k Ulriku. Objava CP I, št. 22, je izvirniku zvesta, Morteani, Documento, pa postavlja vejico na napačno mesto. Izvoljeni, a ne posvečeni koprski škof, ki ga je na zaslišanju omenil prezbiter Venerij, je bil Ulrik Treviški.

Po pričevanju Ulrika de Ripaldo je bil torej Bernardov naslednik škof **Ulrik Trevižan**, ki ga je le z imenom, brez omembe porekla, v pričevanju istega dne imenoval tudi sodnik Tiso. Na zaslišanju 6. avgusta 1205 je nekdanjega koprškega (!) škofa Ulrika omenilo tudi več prič aktualnega koprškega škofa Alderika (CP I, št. 63): prezbiter Ambrož, Andrej de Popo in Martin Sacco. Posebej zanimiva je Ambroževa izjava, da je imel škof Ulrik koprsko škofijo *per Alexandrum papam*. Ulrik naj bi škofovstvo prejel od papeža Aleksandra III., torej med 1159 in 1181, v času Bernardovega škofovanja (1149–1186). Andrej de Popo (morda pa tudi Martin Sacco, ki naj bi pričal enako kot Andrej de Popo,) je Ulrika omenil celó pred (!) Bernardom.

Škofu Ulriku Treviškemu naj bi po pričevanju Ulrika de Ripaldo sledil **sin Štefana iz Devina**. Štefan je imel štiri znane sinove: Konona, Odalskalka, Henrika in Hugona. Po znanih izvirnikih ni mogoče ugotoviti, ali so bili to vsi Štefanovi sinovi in kateri od sinov naj bi bil koprski škof in kdaj.

Koprška župna cerkev naj bi po pričevanjih Petra de Va(le)ria na zaslišanju 13. oktobra 1204 (CP I, št. 58) in Konstantina de Revolto v začetku 1205 (CP I, št. 59) postala škofijska šele po (!) Bernardovi smrti, prej pa naj bi bila podrejena tržaški škofiji. S to trditvijo se ujema pričevanje tedanjega koprškega škofa Alderika 19. decembra 1201 (CP I, št. 20): kot svoja predhodnika je imenoval samo Bernarda in Aldigerija, Ulrika in njegovega naslednika, sina Štefana iz Devina, pa ne. Niti Gams, niti Cappelli, niti Cerkev na Slovenskem v tem času med tržaškimi in koprskimi škofi ne omenjajo ne Ulrika ne Štefanovega sina. Časovne vrzeli, kamor bi umestili škofa Ulrika z njegovim kazenskim pohodom nad Piran in sina Štefana iz Devina, med tržaškim škofom Bernardom (do 1186) in koprskim škofom Aldigerijem (od 1186), ni. Kako si torej razložiti pričevanja zaslišanih?

Malo verjetna razlaga bi bila, da je šlo pri škofih Ulriku in Štefanovem sinu – ali pri posameznem od obeh – za samostojn(eg)a koprsk(eg)a škofa, kar bi pomenilo, da se je koprška škofija formalnopravno osamosvojila od tržaške že za časa tržaškega škofa Bernarda. Tako trditev je ob sklicevanju na kroniko Andreja Dandola iz 14. stoletja zagovarjal Ferdinandus Ughellus: papež Aleksander III. naj bi že 1166 (!?) postavil na čelo koprške škofije predstojnika neznanega imena (*Anonymum quemdam Antistitem Justinopolitanis praefectum*).⁴² Pri

⁴¹ Prim. op. 8.

⁴² F. Ughellus, *Italia sacra sive de Episcopis Italiae et insularum adiacentium rebusque ab iis praeclare gestis* (etc.), Romae 1653, stolpca 357–358; Idem, *Idem* ²V, Venetiis 1720, stolpec 383; J. F. B. M. De Rubeis, *Monumenta ecclesiae Aquilejensis, Argentinae* 1740, stolpec 623 (v nadaljevanju: De Rubeis, *Monumenta*);

tem anonimnem škofu bi teoretično moglo iti za še tretjega (poleg oglejskega patriarha in treviškega škofa) Ulrika, ki bi bil po poreklu iz Trevisa, vendar je kasnejša historiografija Ughellijevo trditev o obstoju koprške škofije 1166 ovrgla.

Druga, verjetna možnost je, da je v Kopru postal škof tedanji trevižanski škof Ulrik (1157–1170?/79). Kaj pravzaprav vemo o njem? – 14. junija 1161 se omenja kot je sufragana gradeškega patriarha Henrika Dandola (Gams, 791 /1131–junij 1186/; Cerkev na Slovenskem, 428 /1131–1186/).⁴³ Papež Aleksander III. mu je 3. januarja 1174/78 zapovedal, naj resno opozori farane in jih s pretnjo izobčenja prisili, da v tridesetih dneh izročijo kanonikom trevižanske cerkve zemljiško posest in desetino, ki jih neupravičeno posedujejo.⁴⁴ Ob tem navodilu si ni težko zamisliti, da je bil koprski škof Ulrik, ki je izvedel kazenski pohod proti Piranu, ki so ga omenile priče na zaslišanju 6. avgusta 1205 (CP I, št. 63), dejansko identičen s škofom Ulrikom iz Trevisa.

Status koprške škofije pa je bil usodno odvisen tudi od Ulrika II., oglejskega patriarha. Bil je poslednji potomec grofov iz Trebenj na Koroškem.⁴⁵ Načeloval je patriarhatu v shizmatičnem obdobju, ki je sledilo Wormskemu konkordatu, s katerim je bil 1122 zaključen investiturni boj med papežem in cesarjem. Kot spreten politik je znal večje krmariti med interesi veronske in kasneje lombardske mestne zveze, ki je podpirala papeža Aleksandra III. na eni in nemškega cesarja Friderika I. Barbarosse, ki je bil podpornik protipapeža Viktorja IV. oz. V. (7. september /posvečen 4. oktobra/ 1159–20. april 1164)⁴⁶ na drugi strani. Sam je dosegel posvetitev šele po osmih (!) letih, 1169.⁴⁷ Kot svojemu pristašu – ali da bi si ga kot takega zagotovil – mu je papež Aleksander III. 1177, ko je sklenil mir s Friderikom I., ob šestnajstih škofijah, ki jih je papež Inocenc II. (14. /posvečen 23./ februar 1130–24. september 1143)⁴⁸ 29. junija 1132 podelil Ulrikovemu predhodniku oglejskemu patriarhu Peregrinu (1130–8. avgust 1161),⁴⁹ dodal tudi škofijo v Kopru,⁵⁰ ki jo je ustanovil po 24. juliju 1177 na prošnjo beneškega doža. Prav patriarh Ulrik II. in tržaški škof Bernard pa sta v času njene ustanovitve skušala to škofijo upropastiti.⁵¹

Podelitev škofije patriarhu je (po papeški zapovedi iz 1185, usklajeni z wormskega konkordatom⁵²) pomenila, da je moral škof, ki naj bi bil izvoljen, priti pred patriarha in se mu dati kanonsko potrditi. Papež je Ulriku II. potrdil koprsko škofijo s pridržkom (!), da jo sme do svoje smrti uživati tržaški škof Bernard: *Item Justinopolitanam Ecclesiam, quam tibi & Ecclesiae tuae nihilominus confirmamus, sedem Episcopalem de omnium Fratrum nostrorum consilio instituimus; ita quidem, ut Venerabilis Frater noster Wernardus, nunc ejusdem loci Episcopus, tam illam, quam Tergestinam Ecclesiam, necnon & totum Episcopatum, quamdiu*

⁴³ Kehr, Regesta, 103, št. 9.

⁴⁴ Kehr, Regesta, 103, št. 10; 107–108, št. 5.

⁴⁵ H. Dopsch, Origine e posizione sociale dei patriarchi di Aquileia nel tardo medioevo, Aquileia e il suo patriarcato, Atti del Convegno Internazionale di Studio (Udine 21–23 ottobre 1999), Pubblicazioni della Deputazione di storia patria per il Friuli 29, Udine 2000, 289–313 (v nadaljevanju Dopsch, Origine).

⁴⁶ Cappelli, 257.

⁴⁷ Prim. R. Härtel, Friedrich I. und die Länder an der oberen Adria, v: A. Haverkamp (izd.), Friedrich Barbarossa, Handlungsspielräume und Wirkungsweisen des Staufischen Kaisers, Vorträge und Forschungen XL, Sigmaringen 1992, 291–352.

⁴⁸ Cappelli, 256.

⁴⁹ Gams 774 (*Pellegrinus*); Cappelli, 351 (*Pellegrino I d'Ortenbourg*); Cerkev na Slovenskem, 427 (*Pellegrino I. di Pavo*); Kehr, Regesta, 35, št. 79.

⁵⁰ Kehr, Regesta, 39–40, št. 100.

⁵¹ Gradivo 4, (1101–1200), Ljubljana 1915, št. 587, 588.

⁵² Cerkev je v njem dosegla kanonično volitev in investituro oz. potrditev izvoljenca s strani metropolita, prim. J. Jeraj, Cerkvena zgodovina. Oris z domorodnega vidika, Maribor 1935, 106; K. Bihlmeyer – H. Tuechle, Storia della chiesa, II: Il medioevo, Brescia ¹¹1996, 189.

*vixerit, debeat obtinere: & eo defuncto, liceat tibi de consilio suffraganeorum tuorum cum Sedis Apostolicae auctoritate, in utraque si volueris, & facultates earum ad hoc sufficientes agnoveris, Sedem restituere Pontificalem.*⁵³ Da je Ulrik II. na ta pridržek pristal in je Bernardu priznaval koprsko škofijo, je razvidno iz Ulrikovega navodila oglejskim dekanu in kanonikom, kako naj živijo, s 3. februarja 1181; pri navodilu je upošteval nasvet tržaškega in koprškega (!) škofa Bernarda (... *consilio venerabilium suffraganeorum nostrorum Bernardi Tergestini, & Justinopolitani*) in drugih.⁵⁴

Ulrik II. je 25. januarja 1180 dosegel potrditev posesti za svojo cerkev tudi pri cesarju Frideriku I., med drugim regalije vseh istrskih škofij, namreč tržaške, puljske, poreške, pičenske, koprške in novigradske.⁵⁵

S papeževim posredovanjem je prišlo 1180 do sporazuma med oglejskim patriarhom Ulrikom II. in gradeškim patriarhom Henrikom Dandolo. Gradeški patriarh je v sporazumu potegnil kratko: z izjemo dohodkov koprške škofije (!) se je moral 24. julija 1180⁵⁶ v korist oglejskega patriarha odpovedati metropolitni oblasti v Istri in vrnitvi cerkvenih zakladov, ki jih je poleti 1024 iz Gradeža odnesel oglejski patriarh Popon (1017/19–1042/45).⁵⁷

Ključno vprašanje za razumevanje razmer je tudi, kakšno je bilo medsebojno razmerje koprške in tržaške cerkve. Med koprskimi in tržaškimi kanoniki in njihovima cerkvama je 1177, v letu ustanovitve koprške škofije, prišlo do spora zaradi fare v Sečovljah, njenih desetnin in pritikin in zaradi posesti v Albucanu in Izoli. Cerkevno razsodišče je ob sodelovanju tržaškemu škofu Bernardu naklonjenega patriarha Ulrika II. 10. septembra 1177 posest in dohodke dosodilo Tržačanom.⁵⁸

Sožitje med koprsko in tržaško cerkvijo skupaj z njenim zaveznikom, oglejskim patriarhom, očitno ni bilo zgledno. V takih razmerah so si najbrž koprski kanoniki prizadevali znebiti se nadležnega tržaškega tutorstva. Dosegli so, da je Aleksander III. koprsko škofijo zaupal škofu Ulriku iz Trevisa, ki je bil še nedavno tega pribočnik gradeškega patriarha, tekmeča dvoličnega papeževega zaveznika, oglejskega patriarha Ulrika II. Morda je prav tedaj kaj »zaškripalo« v spremenljivem odnosu papeža Aleksandra III. do Ulrika II., ki je koketiral s papeževim nasprotnikom, nemškim cesarjem Friderikom I.

Ulrik iz Trevisa je mogel zasesti koprsko stolico po ustanovitvi koprške škofije (po 24. juliju 1177) in pred svojo smrtjo (1179). Bil je izvoljen (*electus*), a ne posvečen (*consecratus*). Če je že v njegovem času veljalo pravilo, da se je moral škof, ki naj bi bil izvoljen (*eligendus episcopus*) dati kanonsko potrditi (*canonice confirmari*) patriarhu, je – ker je bil izvoljen – dosegel to potrditev bodisi od oglejskega bodisi od gradeškega patriarha. Ulrik Treviški ni bil posvečen, vendar ga je koprška duhovščina sprejela za svojega škofa. Škofiji je skušal pridobiti dohodke in podvzel kazenski pohod proti Piranu, da bi ga prisilil k odrajanju dajatev.

Ulriku Treviškemu je sledil sin Štefana iz Devina, ki pa v spominu prič ni zapustil opaznejših sledi, saj ga je omenil le Ulrik de Ripaldo. Nedvomno tudi on ni bil posvečen,

⁵³ De Rubeis, Monumenta, stolpec 631; kot op. 50; Gradivo 4, (1101–1200), Ljubljana 1915, št. 632, datira to listino v 1180, okoli 30. julija.

⁵⁴ Gradivo 4, (1101–1200), Ljubljana 1915, št. 642; De Rubeis, Monumenta, stolpec 621–623.

⁵⁵ Gradivo 4, (1101–1200), Ljubljana 1915, št. 623.

⁵⁶ Gradivo 4, (1101–1200), Ljubljana 1915, št. 630.

⁵⁷ Gams, 774: *Poppo, Wolfgangus*; Cappelli, 351: *Poppo*; Cerkev na Slovenskem, 427: *Poppo*; Gradivo 3, (1001–1100), Ljubljana 1911, št. 60; prim. H. Schmidinger, Patriarch und Landesherr, Die weltliche Herrschaft der Patriarchen von Aquileja bis zum Ende der Staufer, Publikationen des Österreichischen Kulturinstituts in Rom I/1, Graz–Köln 1954, 16–17.

⁵⁸ Gradivo 4, (1101–1200), Ljubljana 1915, št. 601.

tako da je bil ves čas načelovanje teh dveh škofov v koprski škofiji njen formalnopravni škof tržaški škof Bernard. Kako dolgo je škofoval sin Štefana iz Devina, ni znano. Mogoče se je cerkvena jurisdikcija v koprski škofiji kasneje vnovič vrnila v Bernardove roke: tako bi si mogli razložiti pričevanje Andreja de Popo (morda pa tudi Martina Sacco, ki naj bi pričal enako kot Andrej de Popo,) 6. avgusta 1205, ki je koprskega škofa Ulrika omenil pred (!) Bernardom (CP I, št. 63).

Ne Ulrik Treviški ne sin Štefana iz Devina očitno nista bila polnopravna koprška škofa. Videti je, da se je cerkvena jurisdikcija v koprski škofiji v času Ulrika Treviškega s soglasjem papeža Aleksandra III. začasno izdvojila iz zaščite Ogleju privržene tržaške škofije.

Patriarha Ulrika II. je v Ogleju nasledil **Gotfrid** (1182–1194) (Gams, 774 /*Gotefredus*/; Cappelli, 351 /*Gotifredo ab. di Sesto*/; Cerkev na Slovenskem, 427 /*Godofredo di Sesto*/). Preden je postal oglejski patriarh, je bil opat v opatiji Sesto pri Pordenoneju.⁵⁹ Palij je 1182 prejel od papeža Lucija III. (1. /posvečen 6./ september 1181–25. november 1185).⁶⁰ Ukazal je izpolniti odlok Aleksandra III., da je treba po smrti tržaško–koprskega škofa Bernarda obnoviti škofijo v Kopru. Papež Urban III. (25. november /posvečen 1. decembra/ 1185–20. oktober 1187)⁶¹ je decembra 1185 zapovedal, da se morajo koprski škofje pred izvolitvijo dati kanonsko potrditi patriarhu Gotfridu in naslednikom: *Urbanus III. decrevit, quod eligendi Episcopi Justinopolitani deberent praesentari Domino Gotfrido Patriarchae, & Successoribus, & canonice confirmari*.⁶² Isti papež je Gotfrida v začetku 1186 suspendiral, ker je brez njegovega dovoljenja prisostvoval kronanju kralja Henrika VI.⁶³ Novembra istega leta pa mu je podelil pooblastilo, da sme z obsodbo izobčenja ukrotiti Tarvižane in Conegliance, ki neupravičeno pobirajo dajatve od cerkva, duhovščine, ljudi in posesti oglejskega patriarhata. Gotfrid je Trevižane izobčil, ker so razdejali mesto Feltre, papež pa je odlok (1186–1187) preklical.⁶⁴

Gotfrida srečamo omenjenega tudi skupaj s Štefanom iz Devina. Gotfrid je 1188 naznanil, da je med Štefanom in belinjskim opatom prišlo do prijateljske poravnave glede dohodkov in posesti. Štefan se v zapisu omenja kot Gotfridov fevdnik, *dilectus fidelis noster*.⁶⁵ *Stecho du Duino* se omenja tudi v pismu patriarha Gotfrida papežu Celestinu III. (21. marec /posvečen 14. aprila/ 1191–8. januar 1198)⁶⁶ iz 1193 kot imetnik posesti v kraju *Potoch*, za katero so se na osnovi volila v oporoki pravdali čedajski kanoniki.⁶⁷

Patriarh Gotfrid je 1186 na koprski škofovski stolici potrdil škofa **Aldigerija**.⁶⁸ Iz pričevanja prezbitera Petra 18. decembra 1201 (CP I, št. 23), ki je izpovedal, da je dotlej osem let živel s tedanjim koprskim škofom (Alderikom), prej pa kaki dve z Aldigerijem, je razvidno, da je bil Aldigerij koprski škof do konca leta 1193 ali do začetka 1194. Literatura zmotno pripisuje Aldigeriju bistveno daljši škofovski staž: Gams (783) do 1213, Cerkev na Slovenskem (425) do 1216.

Aldigeriju je v Kopru 1193/1194 sledil škof **Alderik**, ki je sprožil pravdo za oljno desetinno s Pirančani. Njegovo ime se v zapisih pojavlja v inačicah: *Aldericus* (CP I, št. 21, 23, 25,

⁵⁹ De Rubeis, Monumenta, stolpec 627; Dopsch, Origine, 300.

⁶⁰ Kehr, Regesta, 40, št. 103; Cappelli, 259.

⁶¹ Cappelli, 259–260.

⁶² De Rubeis, Monumenta, stolpec 623, 631; Gradivo 4, (1101–1200), Ljubljana 1915, št. 708.

⁶³ Kehr, Regesta, 40, št. 104; De Rubeis, Monumenta, stolpca 632–633.

⁶⁴ Kehr, Regesta, 114, št. 2, 3.

⁶⁵ Gradivo 4, (1101–1200), Ljubljana 1915, št. 754; De Rubeis, Monumenta, stolpci 633–635.

⁶⁶ Cappelli, 260.

⁶⁷ P. S. Leicht (izd.), *Scritti vari di storia del diritto italiano* II/2, Milano 1948, št. 23.

⁶⁸ Kot op. 62.

30, 31, 34, 41, 63), *Aldrigetus* (CP I, št. 18, 35, 57, 60, 62), *Aldrigitus* (CP I, št. 64), *Aldrigitus* (CP I, št. 65). Podobnost imena predhodnikovemu in neposredno nasledstvo sta povzročila, da so koprškega škofa Alderika seznami škofov (Gams, Cappelli, Cerkev na Slovenskem) spregledali. Celó v njemu sodobnem času je prihajalo do pomot in je bilo namesto Alderik občasno zapisano ime njegovega predhodnika *Aldegerius* (CP I, št. 28) ali *Aldigerius* (CP I, št. 65 a); pri zadnjem primeru gre celó za papeško potrditev zaključne razsodbe spora za oljno desetino! Tem pomotam je – ob zgoraj omenjenih okoliščinah podobnosti imen in neposrednem nasledstvu – verjetno botrovalo tudi slabo poznavanje razmeroma mlade (oživljene) koprške škofije.

V zapisih omenjeni škofje koprške škofije

Leta škofovanja	Tržaški škofje	Oglejski patriarhi	Koprski škofje
1135–1145	Ditmar		
1145–1149	Artvik		
1149– 1161– 1166 ⁶⁹ 1177/79– 1179? 1182–	Bernard (do 1186)	Ulrik (do 1181) Gotfrid (do 1194)	Anonymus (do 1177?) Ulrik Trevižan (do 1179?) Sin Štefana iz Devina (do 1186?)
1186–			Aldigerij (do 1193/94)
1193/94–			Alderik (do 1213/16)

Osvetlitev Morteanijevega razmišljanja

Za sklep je potrebno osvetliti tudi zaključke Luigija Morteania, ki je o oljni desetini pisal že v devetdesetih letih 19. stoletja.⁷⁰ Ni podrobno pregledal vseh zapisov o pravdi, ampak se je osredotočil na zapis o zaslišanju 18. decembra 1201, ki ga je zabeležil notar, prezbiter Manfred. Jasno mu je bilo, da zlasti pričevanje Ulrika de Ripaldo nudi možnosti novih razlag kronoloških razporedov tržaško–koprskih škofov. Na osnovi pričevanja je sestavil naslednji redosled škofov, ki so imeli cerkveno pristojnost nad Koprom: tržaški škofje Detemaro (1134–1145), Artuico (1145–1149), Warnardo (Bernardo 1149–1186), Odolrico (1187), tar(gestinus) filius Stephani de Duino, nato koprška škofa Adalgerio⁷¹ (1187–1212) in Uretmarus,⁷² za časa katerega naj bi se »okrog 1220« odvijala pravda za oljno desetino. Pričevanje prezbitera Petra, da je pred pravdo živel osem let s sedanjim škofom in prej dve z Aldigerijem, je kronološko razložil ob postavki, da je Aldigeriju 1212 (!) neposredno sledil škof Uretmar, ki naj bi sprožil spor s Pirančani. Peter naj bi po Morteanijevem prepričanju zadnji dve leti njegovega škofovanja (1210–1212) živel z Aldigerijem, nato pa osem let (do 1220) s škofom Uretmarjem. Ob privzetem (napačnem) izhodišču je Morteani spor za oljno desetino logično umestil v čas okrog 1220.

Morteani je pravilno opazil časovno vrzel med 1145 in 1149, kamor sodi tržaški škof Artuik. Njegovo tolmačenje dveh okrajšav *tar*, ki ju je vseboval Manfredov zapis pričevanja

⁶⁹ Prim. op. 42; podatek je kasnejša literatura ovrgla.

⁷⁰ Prim. op. 3, 16.

⁷¹ V izvirnikih je ime zapisano v oblikah *Aldigerius*, *Aldegerius*.

⁷² Gams, 783, *Uretmarus*: september 1216–pred april 1220 (nastop škofa *Absalon*-a)

z dne 18. decembra 1201, v targestinus je nekoliko svojevoljno. Dominikov zapis zaslišanj ima besedo obakrat izpisano (rodilnik: *trivisini*, tožilnik: *tarvisinum*); priči prezbiter Venerij in Ulrik de Ripaldo sta škofa opredelila za Trevižana, ne za Tržačana.

Zapis, ki ga je objavil, je Morteani površno prebral, in delno (namenoma?) napačno raztolmačil. Ni opazil ali ni želel opaziti ločil (nekakšnih podpičij) med imeni škofov v Manfredovem zapisu zaslišanja Ulrika de Ripaldo, zato je vzdevek o krajevnem poreklu, ki ga je tolmačil v smislu »Tržačan«, nepravilno odvzel škofu Ulriku in ga dodal sinu Štefana iz (Trstu bližnjega) Devina.

K Morteanijevemu prezrtju škofa Alderika so verjetno pripomogli v njegovem času znani (objavljeni) sezname tržaško-koprskih škofov,⁷³ verjetno pa tudi podobnost imen škofa Aldigerija in njegovega naslednika Alderika; prepričali so ga, da gre pri obeh škofih za enega samega – Aldigerija. Kot so njega zavedle tedaj obstoječe objave, pa je po drugi strani Morteani tudi sam s svojim prispevkom najbrž vplival na Milka Kosa, da je spor za oljno desetino namesto v prva leta 13. stoletja, postavil v čas »pred letom 1216«.⁷⁴

S u m m a r y

Revision of the Chronology of Church Dignitaries in Primorsko

Darja Mihelič

The article sheds additional light upon the lists and chronological data of offices of certain church dignitaries in the dioceses of Trieste and Koper. The data hitherto overlooked was found in original documents of the Piran archives from the 1201–1207 period. This was the period of disputes between the diocese of Koper and its bishop on one side and the residents and the clergy of Piran on the other side, with the objective of acquisition/preservation of taxes on olive oil produced in the Piran region. Favoring now one, now the opposite side, the dispute was finally resolved by the appointed church arbiters. The final verdict tried to placate both sides: the town of Piran was accorded to keep the oil tithe, but under the provision that along with a suitable monetary compensation a percentage of the tithe was given to the diocese of Koper for its poor and for its church building fund.

The procedure of adopting decisions by the church is clearly evident from lawsuit records. Arbiters were appointed by the pope. Even though they were authorized to pronounce the verdict with no further possibility of appeal, appeals did occur at times. If a complaint against the bishop reached the pope the bishop was not allowed to sanction the complainers, and the pope then turned the case over to other arbiters; these, however, did not handle the matter that had already been discussed in previous proceedings. In case of the lawsuit over the Piran tithe the verdict was passed on five successive levels, the last of which brought the final decision to renew the case. Arbiters examined the witnesses according to preprepared questionnaires, and clients and their interests were represented by legal representatives; these had to produce their power of attorney affidavits written by officially appointed notaries public. Clients could consult their lawyers and advisers. In the case of the olive oil dispute the people of Piran were represented by two representatives, one of the clergy and one of the laity. Records mention a number of more or less known people and events. They also shed additional light upon our knowledge

⁷³ Članek Morteani, Sulla lite, se napačno sklicuje na Kandler, Archeografo Triestino XV, 514; dejansko gre za delo P. Tomasini, Biografia dello storiografo triestino Don Vincenzo Scussa, canonico scolastico del Capitolo cattedrale di S. Giusto, ed una sua opera inedita, Archeografo Triestino, n. v. XV, Trieste 1890, 501–529; 512–529 je Synopsis tergestinorum praesulum, quorum nomina reperiuntur. Morteani se sklicuje še na 9. zvezek G. Cappelletti, Le chiese d'Italia dalla loro origine sino ai nostri giorni 1–21, Venezia 1844–1870 in F. Cornelio, Ad ecclesias Venetas et Torcellanas documentis illustratas indices duo ..., Venetiis 1749.

⁷⁴ Gradivo 5, (1200–1246), Ljubljana 1928, št. 250.

and understanding of the sequence and chronology of terms of office of certain church dignitaries in Primorsko.

In order to establish the correct succession of bishops it is necessary to closely examine the testimony of Ulric of Ripald of December 18, 1201. He remembered seven bishops from Trieste and Koper who were heads of the diocese in Koper: *Dietamarus*, *Artuichus*, *Warnardus*, *Odoricus Tarvisinus*, *the son of Stephanus De Duino*, *Aldigerius*, and *Aldericus*, who was in the office during the lawsuit process.

Dietmar was bishop of Trieste between 1135 and 1145. According to the printed lists of bishops he was succeeded by Bernard (1149–1186), but there is a gap of four years between the death of Dietmar and the appointment of bishop Bernard. The logical conclusion is to presume that the gap was filled by Artvic, the Trieste bishop mentioned by Ulric of Ripald. According to de Ripaldo, bishop Bernard was followed by Ulric from Treviso, which was also mentioned, although without the place of origin, in the testimony of judge Tiso. In the hearing on August 6, 1205 the former bishop of Koper, Ulric, was mentioned by several witnesses of the then bishop of Koper Aldrich. Especially interesting is the testimony of presbyter Ambrose in which he states that bishop Ulrich had received the Koper diocese from pope Alexander III. (1159–1181). According to Ulric of Ripald bishop Ulric was succeeded by a son of Stephen from Duino. As far as is known, Stephen from Duino had four sons: *Cono*, *Voscalus*, *Henricus*, and *Ugo*. Either one of these, or possibly even a fifth, so far anonymous, son, could presumably have been the bishop of Koper; aside from the reference to his father, nothing further is known about him.

In 1186 the bishop of Koper became Aldiger. There is no time gap between the bishop of Trieste Bernard (until 1186) and the bishop of Koper Aldiger (since 1186) in which to install bishops Ulric and the son of Stephen from Duino. According to the testimony of Peter of Va(le)r given in the hearing on October 13, 1204, and Constantine of Revolt at the beginning of 1205, the Koper parish church was subordinate to the diocese of Trieste until the death of the Trieste bishop Bernard (1186); only later it became a diocese.

It is quite possible that »Ulric, the bishop of Koper« is really Ulric, the bishop of Treviso. Aside from sixteen other dioceses, in 1177 pope Alexander III. gave the Koper diocese, which he had founded after July 24, 1177, to Ulric II., the patriarch of Aquileia, but with the provision that it remained as usufruct property of the Trieste bishop Bernard until his death. The coexistence between the Church of Koper and the Church of Trieste, whose protector was Ulric II, the patriarch of Aquileia, was not entirely exemplary. The fact that Alexander III entrusted bishop Ulric from Treviso with the diocese of Koper was probably due to the efforts of the deans of Koper. Just before that, Ulric from Treviso was assistant to the patriarch of Grado who was the rival of the Aquileian patriarch Ulric II; the latter was known to associate with German emperor and pope's adversary Friedrich I. It could have been possible for Ulric from Treviso to officiate as bishop of Koper during the period between the establishment of the Koper diocese in 1177 and his death in 1179. He was namely elected the bishop of Koper, but never ordained. The same could possibly be true of the son of Stephen from Duino. Neither had a full status of the bishop of Koper. Even though during the office of Ulric from Treviso, and with the consent of pope Alexander III., the church jurisdiction in the Koper diocese temporarily separated from the diocese of Trieste that was the supporter of Aquileia, Bernard, the bishop of Trieste, remained the formal bishop of Koper until his death in 1186.

During the hearing of December 18, 1201, presbyter Peter stated that up to that time he had lived with the then bishop of Koper (Alderic), and for approximately two years before that with Aldiger. Aldiger had therefore been the bishop of Koper prior to the end of 1193, or until the beginning of 1194. Literature sources mistakenly cite that he was bishop until 1213, or even 1216. His successor in Koper (1193/1194) was bishop Aldrich who initiated the lawsuit for olive oil tithe against Piran. The similarity of his name with that of his precursor, and the direct succession, were the reasons why he had been omitted from bishop lists. Even during his time his name had been mistakenly written as the name of the previous bishop Aldiger. Such mistakes could also be attributed to an inadequate knowledge of the then still relatively young (revived) diocese of Koper.

Italian historian Luigi Morteani wrote on the olive oil tithe already in the 1890s. His article focused on the record of the hearing of December 18. The date on the original document used by Morteani cites the day and the month, but not the year (1201). Morteani was clearly aware that the testimony of Ulric of Ripald offered the possibility of other interpretations of chronological order of offices of the bishops

of Trieste and Koper. He correctly noticed the time gap between 1145 and 1149, which were the office years of Artvic, the bishop of Trieste. But he mistakenly recognized the names of two Koper bishops, Ulric from Treviso and the son of Stephen from Duino, as bishops Ulric **and** Triestinus, a son of Stephen from Duino. Morteani also overlooked Aldrich, the bishop of Koper, and presumed that in 1212, Aldiger, bishop of the Koper diocese, was directly succeeded by bishop Uretmar; the latter, according to Monteani, was the one who initiated the oil tithe dispute. Morteani tailored the testimony of presbyter Peter, who had stated that prior to the lawsuit he had lived with the then bishop for eight years, to correspond to the period of bishop Uretmar, dating it »around 1220« instead of in 1201. Monteani's article was probably the reason why Slovene historian Milko Kos presumed that the oil tithe dispute took place »before 1216« instead of at the beginning of the 13th century.